

HØST 2004 TIL VÅR 2005

HOVEDFUNN

Relativt stabilt alkoholsalg

Stabil situasjon eller gradvis økning i bruk og tilgjengelighet av illegale stoffer

Økning i bruk og tilgjengelighet av sentralstimulerende rusmidler

Et sammensatt bilde i forhold til misbruk av medikamenter

RUSTRENDER I BERGEN FØRE VAR NR. 1 2005

FØRE VAR

Jane Mounteney – Siv-Elin Leirvåg

STIFTELSEN BERGENSKLINIKKENE

Forord

Føre Var utkommer nå for femte gang og avspeiler tendenser og trender for rusutviklingen i Bergen. Oppmerksomheten omkring prosjektet både lokalt, nasjonalt og også internasjonalt er både stor og gledelig. Bildet som tegnes denne gang gir ingen grunn til overdreven bekymring. Samtidig er det nok av utfordringer å ta fatt i på både behandlings- og forebyggingsfronten.

Rapporteringen er ment som et redskap for fagfolk, beslutningstakere og det sivile samfunn for å kunne samordne forståelsene av hvor det er mest hensiktsmessig å rette oppmerksomhet og trykk. Velbegrunnet og virksom innsats både når det gjelder forebygging og behandling er et krav politikere og samfunnet forøvrig har rett til å forvente fra fagmiljøene. Samtidig er dette et krav vi også retter til oss selv.

I den sammenheng er Føre Var en viktig kunnskapskilde. Når utviklingen ikke er dramatisk, er det viktig å arbeide jevnt og langsiktig med støtte i anerkjente metoder. Om utviklingen skulle forverre seg har vi nå et redskap som hurtig vil kunne fange dette opp og et solid grunnlag for innsatser av mer treffsikker karakter.

Vi håper at rapporten skaper refleksjon og bidrar til debatt i flest mulig miljøer. En påvist økning i både tilgjengelighet og bruk av sentralstimulerende midler blant grupper av byens befolkning er denne gang et av hovedfunnene. Den kunnskapen må vi ta med oss inn i det rusforebyggende arbeidet.

Mai 2005
Stiftelsen Bergensklinikkene
Erling Pedersen
adm. direktør

Hva er *Føre Var*

Stiftelsen Bergensklinikkene, ved kompetansesenteret, har siden våren 2002 drevet *Føre Var*. Prosjektet har som målsetting å etablere et omfattende system som kan gi en rask og pålitelig identifikasjon, overvåking og rapportering av lokale trender i forhold til tilgjengelighet og bruk av rusmidler i Bergen. For å oppnå dette har *Føre Var* som mål å:

- innhente og sammenholde data vedrørende rusmiddelsituasjonen i Bergen
- utvikle nye informasjonskilder ved behov og
- analysere og rapportere om lokale rustrender hver sjettede måned.

Målgruppen for *Føre Var*-rapportene er hovedsakelig politikere, virksomheter og fagpersoner som arbeider innenfor rusfeltet i Bergen, men rapporten kan også være av interesse for forskere og andre som arbeider med rusmiddel-avhengige eller annen rusproblematikk.

Fordeler med *Føre Var*

Tidlig informasjon om rustrender gir muligheter for raskere intervensjon. Lokal overvåking kan bidra til å identifisere nye og oppblomstrende trender på et tidlig tidspunkt og fremskaffe dybdeinformasjon om rus til bruk for fagfeltet og politiske miljøer.

Fremgangsmåte

Rapporten baserer seg på både kvalitative og kvantitative rusrelaterede data. Dette gir et mer pålitelig og nøyaktig bilde av rusbruken i Bergen. Kildene som benyttes er:

- 31 sekundærdata, vanligvis statistikk. Her tar en utgangspunkt i salgstall for alkohol, behandlingsdata, data fra hjelpetelefon og tall fra kriminal- og fengselsvesenet.
- 19 mediekilder, som inkluderer internettsider, ungdomsmedier, fagblader og lokalaviser.
- Fire indikatorer fra nøkkelinformantene og kjentmennene som omhandler rusbruk og tilgjengelighet.

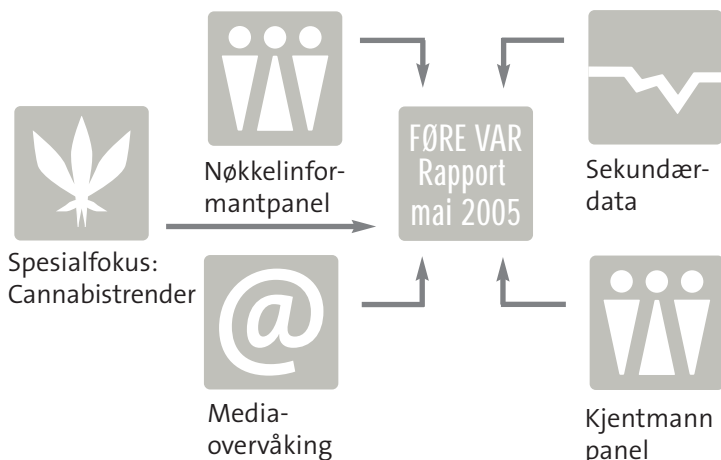
Litt om nøkkelinformantene

Føre Var bruker denne gang 26 anonyme nøkkelinformanter som er valgt ut på bakgrunn av deres ekspertkunnskap om rusbruk i Bergen. Informantene består av fagfolk, personer som er tett på ulike ungdomskulturer, eksempelvis discjockeyer og baransatte, og rusavhengige selv. Nøkkelinformantene rapporterer ved å besvare et spørreskjema hver sjettede måned og noen blir intervjuet en gang i året.

Hva er nytt med denne *Føre Var*-rapporten?

I denne rapporten har vi økt antallet mediekilder som brukes fra 17 til 19 og inkorporert spørreundersøkelsen med kjentmennene på ungdomsskolene i Bergen i analysen. Foruten dette har vi to nye indikatorer fra tolletaten, denne gangen fra andre tollregioner som har gjort beslag på personer med post-adresse i Bergen, og data fra Landsforbundet Mot Stoffmisbruks (LMS) hjelpe-telefon. Rapporten inneholder også et spesialfokus om cannabis.

Føre Var kilder mai 2005

Hovedfunn fra høst 2004 til vår 2005

- Relativt stabilt alkoholsalg
- Stabil situasjon eller gradvis økning i bruk og tilgjengelighet av illegale stoffer
- Økning i bruk og tilgjengelighet av sentralstimulerende rusmidler
- Et sammensatt bilde i forhold til misbruk av medikamenter

Relativt stabilt alkoholsalg:

I løpet av denne perioden var salgstallene for alkohol som forventet iht. sesongsvingninger. Bryter vi dette ned, ser vi at:

- Salgstallene for alkohol var relativt stabile, med en liten økning i salget hos Vinmonopolet og Vectura. Hansa Borg bryggerier og Coop hadde en nedgang i salget, noe som også var forventet i perioden oktober til mars.
- Sammenlignet med samme perioden i 2004 var salget for Vinmonopolet stabilt, mens det for Vectura og Coop var litt lavere, mens salgstallene for Hansa Borg bryggerier viste en sterk nedgang.
- Nøkkelinformantene meldte om en gradvis økning i bruk og tilgjengelighet for alkohol.
- En detaljert nedbryting av informantenes respons viste en sterk økning for øl, og en gradvis økning for brennevin i inneværende periode.
- Også i denne perioden rapporterte kjentmennene om en gradvis økning i bruken av alkohol. Bruken av øl, brennevin og hjemmebrent trakk opp.
- Tolletaten hadde gjort mindre beslag av alkohol denne perioden.
- Politiet rapporterte om en økning på 14% av personer i drukkenskapsarresten og en liten nedgang i anmeldelser for promillekjøring med materielle- eller personskader.
- Alkohol var fortsatt det rusmiddelet som fikk mest presseomtale gjennom artikler i lokalmedia, ungdomsmagasiner og i fagpressen.

Stabil situasjon eller gradvis økning i bruk og tilgjengelighet for illegale stoffer:

- Generelt sett har det vært en gradvis økning i medias dekning av alle rusmidler i løpet av perioden oktober 2004 til og med mars 2005.
- Fortsatt økt aktivitet i forhold til prating om rusmidler på internett. En fordobling

- av treff på Norshroom i denne perioden sammenlignet med forrige.
- En «spørsmål-svar» side om rus er blitt et permanent innslag i ungdomsmagasinet Spirit.
- **Cannabis** – antall beslag fra tolletaten og Kripos har gått opp, mens mengde beslaglagt i fengselet gikk ned. Det har ikke vært noen endring i henhold til politiets beslag av cannabis. Nøkkelinformantene rapporterte om en gradvis økning for bruk og ingen endring i tilgjengelighet.
- **Heroin** – antall beslag og mengde beslaglagt heroin var relativt stabilt sammenlignet med siste periode. Informantene rapporterte om ingen endring i forhold til bruk og tilgjengelighet. Nivået på mediedekning var relativt stabilt.
- **Ecstasy** – økning i forhold til mengde ecstasy beslaglagt av tolletaten, politiet og Kripos i denne perioden. På den annen side sa informantene at det var nedgang i bruk og tilgjengelighet av ecstasy. LMS og RUStelefonen har hatt færre innringninger tilknyttet dette rusmiddelet, mens internettsiden «pillreports.com» har hatt flere oppslag.
- **LSD** – nøkkelinformantene rapporterte om ingen endring i bruk av LSD og det var ingen beslag hos tolletaten eller Kripos, mens politiets beslag var få.
- **GHB** – ingen beslag av GHB denne perioden og nøkkelinformantene rapporterte om en nedgang i tilgjengeligheten.

En økning i bruk og tilgjengelighet av sentralstimulerende midler:

- Generelt har det vært en gradvis økning i bruk og tilgjengelighet av sentralstimulerende rusmidler som kokain og amfetamin.
- Det har vært en økning i beslaglagt mengde amfetamin hos tolletaten, politiet og Kripos, mens det bare er tolletaten som også har hatt økning i antall beslag. Tolletaten og Kripos har også hatt en økning i beslaglagt mengde kokain, mens politiet her har hatt en nedgang. I henhold til antall beslag av kokain har politiet og Kripos hatt en gradvis økning, mens det ikke var noen endring for tolletaten.
- Informantene rapporterte om en økning i både bruk og tilgjengelighet av kokain. De fleste rapportene kom fra informanter fra utelivsarenaen.
- I følge informantene var den vanligste settingen for kokainbruk fester, og vanligste rapporterte inntaksmåte var sniffing.
- Når det gjelder amfetamin rapporterte informantene om økning i tilgjengelighet og ingen endring i bruk.
- Fengselet rapporterte om flere positive urinprøver for amfetamin.
- Det var en fortsatt økning i antall rapporter om kokain i lokalpressen.
- I løpet av de siste seks månedene var det lite dekning av sentralstimulerende rusmidler i den rusfaglige pressen.

Et sammensatt bilde for misbruk av medikamenter:

- Politiet og Kripos rapporterte om en generell nedgang i mengden beslaglagte legemidler, mens andre tollregioner (beslag på personer med postadresse i Bergen) og fengselet hadde en økning denne perioden.
- Subutex – nøkkelinformanter rapporterte om en gradvis økning i bruk, og sterk økning i tilgjengelighet for Subutex på gatenivå. Dette følger en sterk økning i bruk og tilgjengelighet som ble rapportert i de foregående periodene. Data fra Stiftelsen Bergensklinikkene viser at det har vært en økning i antall personer som får legemiddelassistert rehabilitering, der flertallet får Subutex. Fengselet rapporterte om en nedgang i positive urinprøver, mens LMS hadde en økning i innkomne samtaler tilknyttet Subutex. Apoteket Nordstjernen hadde ingen endring i salget av dette legemiddelet.

- **Metadon, Dolcontin og Valium** – informantene oppgav at det ikke var noen endringer i bruk eller tilgjengelighet av disse legemidlene. Salgstallene fra apoteket for Valium og Dolcontin var stabilt.
- **Anabole steroider** – nøkkelinformantene rapporterte også denne gangen om en økning i tilgjengelighet av anabole steroider. Andre tollregioner og politiet hadde flere beslag av anabole steroider, mens tolletaten i Bergen hadde ingen beslag denne perioden. I inneværende periode har fagpressen i noen grad dekket emnet anabole steroider.
- **Temgesic** – salgstallene fra apoteket viste en økning for Temgesic. Informantene rapporterte om en gradvis økning i tilgjengelighet, men ingen endring i bruk.
- **Rohypnol** – er et utgått legemiddel i Norge, men vi ser at salget av Flunipam, som inneholder det samme virkestoffet som finnes i Rohypnol, har hatt en økning på 56% sammenlignet med forrige halvår. Informantene sa det ikke var noen endring i bruk, men at det var en gradvis nedgang i tilgjengelighet. LMS hadde en fordobling i antall Rohypnolrelaterte innringninger.

En svak økning i overdosedødsfall:

For denne perioden var det åtte overdosedødsfall i Bergen, to kvinner og seks menn. Dette er en økning på tre dødsfall sammenlignet med perioden april til september 2004.

Konklusjoner:

For første gang i Bergen rapporterer ikke *Føre Var* om en nedadgående tendens for noen av rusmidlene som overvåkes av dette systemet. Bildet for vinteren 2005 viser at situasjonen er stabil, men med en gradvis økning for noen av rusmidlene. Sentralstimulerende rusmidler, spesielt kokain og amfetamin, skiller seg ut ved at de har blitt mer tilgjengelige i løpet av de siste 12 månedene, som både denne og forrige *Føre Var*-rapport viser. Det er bekymringsfullt at noen informanter fra utelivsarenaen rapporterer om at kokainbruk er blitt både mer vanlig og akseptert i noen omgangskretser i byen. Dette reflekterer et bruksmønster vi kjenner igjen fra andre land i Europa (EMCDDA 2004). Ut fra Kompetansesenterets ståsted er det interessant å se om trender identifisert

Fakta om Amfetamin

Bruk

- Amfetamin er et sentralstimulerende stoff som ble tatt i medisinsk bruk i 1927. Nest etter cannabis er amfetamin det mest brukte illegale stoffet i Norge.
- I undersøkelsene fra 2000 til 2003 oppga rundt 4 prosent av ungdom mellom 15 og 20 år å ha prøvd amfetamin.
- Amfetamin er et hvitt luktfritt pulver som kan sniffes, spises eller inntas intravenøst. Stoffet omtales vanligvis som «speed».

Korttidsvirkninger

- Ved lave doser fører bruken til en følelse av våkenhet, økt pulshastighet og åndedrett, foruten økt blodtrykk og utvidede pupiller. Følelsen av økt energi, velvære og manglende tretthet er typisk for amfetaminbruk.
- Ved økte doser blir en pratsom, rastløs og opphisset. Større doser kan medføre feber, svetting, hodepine og svimmelhet. Meget store doser kan gi hurtig og uregelmessig puls, kramper, koordinasjonstap og kollaps. En kan også få vrangforestillinger, bli paranoid, og få symptomer på sinnssykdom.

I andre norske byer kan fungere som forvarslere for oss. Våren 2004 observerte *Føre Var* i Oslo at kokain ble brukt på flere arenaer og hadde flere brukergrupper enn tidligere. Høsten 2004 fant *Føre Var* i Bergen at kokain var mer tilgjengelig, noe som også er funnet våren 2005. Vi ønsker i framtiden å følge med på utvikling av rustrender i Oslo.

Det kan også være nyttig å identifisere eksterne faktorer og hendelser som kan ha hatt innflytelse på rusmiddeltrender i løpet av de siste seks månedene. Fra 1. august 2004 trakk leggemiddelfirmaet Roche Rohypnol fra det norske markedet grunnet lavt salg etter Rohypnol fikk A-klassifisering. Det har vært interessant å følge utviklingen på det illegale markedet for dette mye misbrukte legemiddelet. Informantene rapporterer at bruk av Rohypnol er stabilt, men at tilgjengeligheten har gått noe ned. Vi antar at det meste av Rohypnolen som er solgt på gatenivå i Bergen trolig kommer fra kilder utenfor Norge, slik at markedet ikke er spesielt påvirket av Roches tilbaketrekning. For de som ønsker å misbruke legemidler er det flere alternativer. Apoteket Nordstjernen rapporterte om en økning i salget av Flunipam, som inneholder det samme virkestoffet som Rohypnol. Nøkkelinformanter uttalte også at Xanor hadde blitt et populært alternativ for de som ikke får tak i Rohypnol.

Denne rapporten fokuserer på cannabistrender, både på et nasjonalt nivå, og i Bergen. Det er interessant å merke seg at i løpet av de 10 siste årene har cannabisbruk blant 15-20 åringene vært økende nasjonalt. Ser en på de fire siste årene har det likevel vært en nedadgående tendens i cannabisbruk (Sirus 2004). I Bergen ser vi at bruken av cannabis blant 8. og 10. klasseelever ser ut til å være redusert i 2004 sammenlignet med 1999 (Skutle et al 2004). I løpet av de tre siste årene *Føre Var* har eksistert har informantene våre rapportert om en stabil, men økende tendens i cannabisbruk fra alle hovedarenaene, dvs. fra utelivsarenaen, risiko/tungmiljøet og det sivile samfunn. Medias interesse og omtale av cannabis har vært relativt stabil. På ett område har det vært en eksepsjonell økning og det er på diskusjonsforum på internett. Om fagfolk skal holde seg oppdatert på ungdomskultur og nye trender er dette et viktig område å ha fokus på.

Langtidsvirkninger

- Fordi amfetamin nedsetter appetitten, vil kroniske brukere spise lite og derfor ofte utvikle sykdommer som har sammenheng med dårlig ernæring.
- Søvnløshet og det faktum at amfetamin i større mengder har hallusinogene virkninger vil kunne bidra til å utvikle amfetaminpsykose. Som regel dreier det seg om en akutt psykose som går raskt over, men det finnes også tilfeller som grenser opp til en schizofren psykose.
- Enkelte amfetaminmisbrukere blir svært aggressive og voldelige handlinger under rusen kan være årsak til amfetaminrelaterte dødsfall.
- De kroppslige komplikasjoner kan være betydelige, særlig på grunn av uhygieniske innsprøytningmetoder og urent utstyr. Den vanligste infeksjonen er leverlidelsen hepatitt B (gulsott) og blodforgiftning. I tillegg kommer risikoen for HIV-smitte som følge av bruk av urene sprøyter.

Kilder

www.rusdir.no/fakta_om/narkotika/stoffene/amf.htm

Det er mange som har bidratt i Føre Var. Vi vil gjerne takke:

• Kollegaer ved Stiftelsen Bergenslinikkene • Bergen kommune • Hordaland politidistrikt – Bergen politikammer • Bergen Fengsel • Tollregionen Vest-Norge ved Bergen regiontollsted • Vinmonopolet AS • Vectura AS • Coop Hordaland • Hansa Borg Bryggerier ASA • Kripas • Utekontakten i Bergen • Straxhuset • Apoteket Nordstjernen • Landsforbundet Mot Stoffmisbruk • Rustelefonen • Kjentmenn ved ungdomsskolene i Bergen.

En spesiell takk til medlemmer av ekspertgruppen og alle nøkkelinformantene som har deltatt i Føre Var.

Dette sammendraget er basert på en mer detaljert Føre Var-rapport.

Ønskes hovedrapporten fra mai 2005, vennligst kontakt:

Reidun Hesthammer: redh@bergenslinikkene.no, eller ring: 55 90 86 34

Rapporten er tilgjengelig på <http://www.bergenclinics.no>

Mestring av rusproblemer. Forebygging – behandling – forskning – undervisning.